

ZA ŠTEFANOM HANAKOVIČOM

MGR. PETER CABADAJ

An obituary for a prominent librarian, bibliographer, writer, publicist, and editor. He worked for the Slovak National Library for many years. He was the custodian of Matica slovenská and the head of the Saint Adalbert Association. He died at the age of 89.

Keywords: Štefan Hanakovič, librarian, bibliographer, Slovak National Library, Matica slovenská, Saint Adalbert Association

Vo štvrtok 18. júna 2020 sa v Kostole sv. Martina a vzápätí na Národnom cintoríne v Martine konala posledná rozlúčka s bibliografom, knihovníkom, historikom, publicistom, editorom, redaktorom, katolíckym aktivistom, bývalým riaditeľom Spolku sv. Vojtecha a správcom Matice slovenskej PhDr. Štefanom Hanakovičom. Medzi množstvom prítomných smútiacich nechýbal ani predseda vlády SR Igor Matovič a ďalšie osobnosti politického, duchovného, kultúrneho a vedeckého života.

Pravdupovediac, vôbec netuším, či smrť môže byť veľká alebo malá, ani to, či sa jej veľkosť dá nejako exaktne zmerať alebo odvážiť. Či sa rozmer smrti posudzuje podľa veku zosnulého alebo na základe fyzickej a duševnej krásy človeka, podľa jeho materiálneho bohatstva, vplyvu na spoločnosť a sociálneho postavenia alebo nebudaj na základe morálky či karmy, akéhosi pomeru dobrých a zlých skutkov, ktoré vykonal v priebehu svojho života. Zrejme sa neposudzuje ani smútkom a objemom citu, ktorý človek vlastným skonom spôsobil pozostalým. Možno však neplatí ani jedna z uvedených alternatív. Alebo platia všetky...

TRVAL NA HODNOTNÝCH RIEŠENIACH

Je mi veľmi ľúto, že o Štefanovi Hanakovičovi píšem už len v minulom čase. Poznal som ho tridsať rokov a na základe autopsie môžem povedať, že to bol nesmierne milý, vľúdny a ústretový človek, muž plný empatie s druhými, resp. s ich dennodennými starosťami. Mal veľkorysé porozumenie aj pri hodnotení ich činov či výčinov, lebo vedel, že každý ľudský skutok sa dá napokon pochopiť, ak má o to človek úprimný záujem. Obdivoval som Štefana Hanakoviča pre jeho láskavosť a trpezlivosť i zmysel pre situačný humor a jemnú iróniu. Závideniahodné bolo jeho ľudské porozumenie, ktorého sa nám

tak často nedostáva, hoci práve porozumenie je to, čo nás môže v aktuálnom zvlčilom svete zachrániť, po čom všetci tak veľmi túžime.

Naoko vyznieval ako skromný až utiahnutý človek, ktorý bol, povedané slovami spolupútника, dlhoročného kolegu a priateľa Miša Kováča Adamova, „paradoxne práve tým v tlakoch totality nepotlačiteľný. V konaní nie tvrdý, ale trvajúci na hodnotných riešeniach.“ Zároveň disponoval vzácnou schopnosťou vyvinúť maximálne nezištné úsilie a energiu na to, aby sa dobrá vec podarila. Neochvejne veril, že nijaká doba nie je taká márna, aby v nej nebolo možné spraviť niečo pre lepšie časy, duchovnú obživu, potešenie a radosť ľudí.

OVPLYVNENÝ SALEZIÁNMI

Biografia Štefana Hanakoviča prezrádza, že svetlo sveta uzrel uprostred celosvetovej hospodárskej krízy 20. augusta 1931 v západoslovenskej obci Košolná (okres Trnava). Pochádzal z chudobnej katolíckej robotnícko-maloroľníckej rodiny Michala Hanakoviča a Rozálie, rod. Izakovičovej, v ktorej chýbajúce materiálne statky nahrádzovala všadeprítomná láska a úprimná viera v Boha. Vyrastal v kruhu piatich súrodencov, odmalička vedených k pracovitosti, skromnosti a zbožnosti. Rodinné milieu a dedinská komunita, stelesnená autoritami rodičov a rímskokatolíckych kňazov z farnosti Povýšenia sv. Kríža v Košolnej, z neho už v detskom veku formovali pokorného, čestného, tichého a silno kresťansky cítiaceho človeka. Ako žiak rímskokatolíckej ľudovej školy v rodnej obci (1937 – 1943) chodil do cirkevného spevokolu, hral na harmonike i klavíri, účinkoval v ochotníckom divadelnom krúžku...

Keďže štúdium na chýrnom trnavskom lýceu bolo nad finančné možnosti sociálnej slabšej rodiny, pomohli saleziáni v Šaštine. Vnímavý mládenec v tomto hlavnom slovenskom pútnickom mieste navštevoval gymnázium (1943 – 1950). Posilňovaný spiritualitou cirkevného prostredia sa tu naučil cudzie reči a získal rozsiahle vedomosti najmä z oblasti umeleckej spisby. Kultivovaná saleziánska komunita a jej detailne prepracovaný vzdelávací systém mladého Hanakoviča oslovili natoľko, že s plnou vážnosťou uvažoval o vstupe do tejto rehole, zasvätenej ideálom jej zakladateľa sv. Jána Bosca. V tejto súvislosti pripomínáme, že saleziáni účinkovali na Slovensku od roku 1924

a osobitnú pozornosť venovali výchove chlapčenskej mládeže.

Komunistický prevrat vo februári 1948 so svojimi ďalekosiahlymi konzekvenciami tvrdo postihol katolícku cirkev a jej rehoľné spoločenstvá. Ani nie devätnásťročný Štefan Hanakovič sa stal priamym svedkom i obeťou smutne známej barbarskej noci z 13. na 14. apríla 1950, keď Štátna bezpečnosť brutálne likvidovala kláštory, rehoľné bratstvá a ich vzdelávacie ústavy. Mladého Hanakoviča odvliekli do koncentračného lágra v Podolínci a neskôr bol v prevýchovnom tábore v Kostolnej, odkiaľ ho poslali na nútené práce na stavbu Priehrady mládeže v Nosiciach.

Trpké zážitky a otrasná skúsenosť ešte viac zocelili jeho hlbokú vieru. Hneď po návrate domov začal pracovať ako robotník v trnavskom cukrovare, aby si zarobil peniaze na dokončenie stredoškolského štúdia. Zmaturoval na gymnáziu v Galante (1952), vzápätí začal študovať filológiu, knihovníctvo a pomocné vedy historické na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde už venoval systematickú pozornosť otázkam výskumu dejín knižnej kultúry. Vysokoškolské štúdium zavŕšil ako promovaný filológ (1957), titul PhDr. získal v roku 1969.

UZNÁVANÝ KNIHOVNÍK

Ešte v diplomovom ročníku štúdia sa zamestnal v Matici slovenskej v Martine (1956). Spočiatku pracoval v retrospektívnej bibliografii (1956 – 1959), potom bol vedúcim katalogizačného oddelenia (1959 – 1962), odkiaľ prešiel do výskumno-študijného oddelenia. V rokoch 1962 – 1965 stál na čele knihovníckeho odboru, neskôr viedol oddelenie retrospektívnej bibliografie (1968 – 1971). Ako uvádza literárny a kultúrny historik Pavol Parenička, v tom čase „*prispel Štefan Hanakovič k rozvoju bibliografie, knihovedy a informatiky viacerými monografiami: Slovník pseudonymov slovenských spisovateľov (1961), Katalógy a ich budovanie v ľudových knižniciach, Slovník knihovníckych skratiek monumentálnej Bibliografie slovenských kníh 1901 – 1918 (1964), ktorá v projekte slovenskej národnej bibliografie kontinuálne nadväzovala na Riznerovu šesťväzkovú Bibliografiu písomníctva na spôsob slovníka od najstarších čias do konca roku 1900. Od roku 1959 Š. Hanakovič zostavil viacero ročníkov Bibliografického zborníka, podieľal sa aj na tvorbe výkladového*

slovníka Slovenská knihovnícka terminológia (1965) a riešil viacero ďalších štátnych výskumných úloh v oblasti bibliografie a knihovníctva, pričom sa zameriaval na katalogizáciu, knižné fondy, historické knižnice, dejiny knižnej kultúry, terminologické a metodické otázky.“ Doplníme ešte, že redigoval *Knižničný zborník (1962 – 1968)* a časopis *Knižnice a vedecké informácie (1969 – 1971)*.

Knihovníčkou bola aj Hanakovičova manželka Rozália, rod. Izakovičová. Vskutku interesantnou zhodou okolností mala rovnaké meno a dievčenské priezvisko ako jeho matka... Zoznámili sa v Matici slovenskej v Martine a vychovali spolu tri deti – synov Jozefa a Štefana a dcéru Teréziu.

Invázia piatich spojeneckých armád Varšavskej zmluvy do vtedajšieho Československa (21. 8. 1968) tvrdo poznačila nielen Maticu slovenskú, ale zasiahla i do života Štefana Hanakoviča. Normalizačná mašinéria mu na istý čas zakázala publikovať a bol pod drobnohľadom Štátnej bezpečnosti. Napriek zložitým časom sa nevzdal svojho náboženského presvedčenia, spolupracoval s katolíckym disentom, udržiaval kontakty s tajnou cirkvou...

PARTICIPÁCIA NA VŠESTRANNOM ROZVOJI

Zhruba od polovice 70. rokov minulého storočia sa na pôde Slovenskej národnej knižnice v rámci Matice slovenskej rozvinula širokospektrálna vedeckovýskumná a prezentačná činnosť v oblasti knihovedy, bibliografie, dokumentácie, metodiky, informatiky, ochrany kultúrneho dedičstva, biografistiky, literárneho a hudobného archívnicstva, literárneho múzejníctva a literárnej histórie. Rezultátom mnohorakých aktivít bola okrem pravidelného organizovania domácich i medzinárodných konferencií aj bohatá knižná produkcia. Vydavateľský odbor Matice slovenskej vydával v tomto období ročne cca 45 knižných titulov odbornej či vedeckej proveniencie. Systematické vydávanie publikácií sa uskutočňovalo v úzkej kooperácii s najvýznamnejšími domácimi ustanovizňami, najmä so Slovenskou akadémiou vied. Do širšieho kultúrneho povedomia najvýraznejšie prenikol 6-zväzkový *Slovenský biografický slovník*, ktorý vychádzal v rokoch 1986 – 1994. Okrem knižných diel špecializované pracoviská pripravovali na vydávanie vedecké, resp. odborne profilované tituly zborníkovej proveniencie (*Biblio-*

grafický zborník, Knižničný zborník, Literárny archív, Literárnomúzejný letopis, Biografické štúdie, Kniha, Hudobný archív, Obrazový archív).

Kedže za každým tvorivým úsilím a dôkladne pripravenými projektmi či zámermi stoja vždy konkrétni ľudia, treba oceniť aj vklad výskumného pracovníka Štefana Hanakoviča do uvedenej bilancie. I jeho zásluhou boli zo Slovenskej národnej knižnice vysielané signály, podnety a činy, ktoré výdatne obohacovali a formovali domáci aj medzinárodný kontext v oblasti metodiky bibliografie, retrospektívnej bibliografie, knižničnej a informačnej vedy a dejín knižnej kultúry. Autorsky mu vyšli tlačou nasledujúce teoretické práce: *Odborné bibliografické potreby na Slovensku* (1975), *Model bibliografického systému na Slovensku* (1976), *Bibliografická činnosť knižnice* (1980) a *Bibliografická činnosť okresnej knižnice* (1983). Na vydanie pripravil zborník *Metodika bibliografie* (1985) a titul *Vzťah bibliografického systému SSR k informačným systémom v rámci SSR a k bibliografickým systémom krajín RVHP* (1985).

Okrem toho viedol semináre o slovenskej knihovníckej terminológii, kľúčovo prispel k ustáleniu menného záznamu dokumentu a spracovaniu následných pravidiel v rámci kolektívu zameraného na vydávanie československých noriem pre knižnice a informačné pracoviská. Súčasne riešil viaceré dôležité bibliografické úlohy, v rámci ktorých bol spoluautorom desiatok interných materiálov, štúdií a článkov súvisiacich nielen so zverenými úlohami, ale aj s mnohými osobnosťami. Od roku 1974 bol hlavným riešiteľom plnenia štátnej výskumnej úlohy *Integračný knižnično-informačný systém* (IKIS). Bol zostavovateľom a vedúcim kolektívnych prác *Komunikačný formát IKIS* (1988) a *Výmenný formát pre bibliografický, dokumentačný a katalogizačný záznam* (1989).

Všetky odborné činnosti, ktoré mal Štefan Hanakovič v gescii, si vyžadovali trpezlivosť, sústavnú koncepcnú prácu – s „trvalými dôsledkami na knihovnícku a bibliografickú prax“. Renomovaný bibliograf a jeho dlhoročný kolega Miloš Kovačka v naznačenej súvislosti uviedol, že „práve táto schopnosť vidieť slovenské knihovníctvo ako kontinuálnu vývojovú líniu, determinovanú systematickou starostlivosťou o jeho výstavbu, a to od čias Matice slovenskej, poznamenala na jednej strane Hanakovičove príspevky a na druhej strane už spomínané trvalé dôsledky... Hanakovič sa ako autor i ako redaktor držal zásady: *Knižničný zborník nie je len platformou súčasnosti, knižničného života, ale je a musí byť i platformou kontinuity*

knižničnej práce, platformou, ktorá účinne prepája súčasnosť a minulosť knihy.“

RIADITEĽ SPOLKU SV. VOJTECHA

Nezná revolúcia, ktorú v novembri 1989 vrelo privítal, odštartovala diametrálne odlišnú kapitolu Hanakovičovej profesionálnej kariéry. Stal sa tajomníkom a neskôr správcom Matice slovenskej, do ktorej vnášal ako kresťansky orientovaný demokrat, uznávaný odborník a všeobecne akceptovaný morálne bezúhonný človek tradičného ducha apolitickej kultúrnosti a vysokej erudície. Netrvalo však dlho a dostal sa do ostrej konfrontácie s autoritárskym predsedom Jozefom Markušom a neraz musel čeliť bezohľadným útokom na svoju osobu. Zákonitým dôsledkom bola rezignácia na funkciu správcu Matice slovenskej (1993).

O služby čínorodého muža a katolíckeho intelektuála okamžite prejavil záujem Spolok sv. Vojtecha v Trnave. Ako jeho riaditeľ Štefan Hanakovič plnohodnotne zúročil svoje dlhoročné skúsenosti a fundovanosť. Neúnavná systematická práca priniesla ovocie najmä vo vydavateľskej a v kultúrno-osvetovej sfére. On sám zostavil a pripravil do tlače niekoľko knižných titulov. Spomenieme aspoň pamätnicu *Kristov pútník na Slovensku* (1996), ktorá mapovala druhú pastoračnú cestu pápeža Jána Pavla II. v našej krajine.

Špeciálnu pozornosť venoval Štefan Hanakovič biografiami reprezentantov katolíckeho tábora slovenského národného hnutia a kultúry (A. Rudnay, Š. Moyzes, F. V. Sasinek, M. Fedor, P. Liba...), osobitne tých, ktorí kardinálne prispeli k vzniku a rozvoju Spolku sv. Vojtecha (A. L. Radlinský, J. Palárik, M. Kollár, F. R. Osvald, A. A. Baník).

Aktívnej odbornej, publikačnej a organizačnej činnosti sa neúnavný Štefan Hanakovič venoval aj po odchode na zaslúžený odpočinok (1999). Bol riaditeľom Historickej diecéznej knižnice Dr. Štefana Moysesu v Kláštore pod Znievom, spolupracoval so Slovenskou národnou knižnicou, s časopisom *Knižnica* aj s obecnými samosprávami... Ako zostavovateľ pripravil na vydanie zborník *130 rokov Spolku sv. Vojtecha a 150 rokov Katolíckych novín* (2001), bol autorom vedeckej syntézy *Dejiny Spolku svätého Vojtecha* (2005), biografickej publikácie *Dr. Andrej Radlinský – kútsky farár* (2006), monografie *Senohrad 1135 – 2010* (2010)...

Samostatnú zmienku – najmä z pohľadu Slovenskej národnej knižnice – si zasluhuje publikácia

Dejiny Slovenskej národnej knižnice (2013), v ktorej zasvätené ozrejmil historický vývoj, súvislosti, predpoklady a podmienky jej konštituovania a fungovania do roku 1960.

Pokiaľ ide o kooperáciu s knižníckou revue *Knižnica*, na jej stránkach publikoval v rokoch 2003 – 2013 dvadsať šesť textov, reflektujúcich viaceré oblasti dejín knižnej kultúry a nechýbali ani biografické články, úvahy, zamyslenia... Posledným uverejneným príspevkom bola rozsiahlejšia stať s názvom *Teoreticko-odborné a organizačné aktivity Borisa Bálena s vyústením do zostavovania terminologického slovníka knihovedy* (*Knižnica*, roč. 14, 2013, č. 5, s. 22 – 27).

Životná púť Štefana Hanakoviča sa s definitívnou platnosťou uzavrela 10. júna 2020 v Martine. Zomrel vo veku osemdesiatdeväť rokov. Rekapitulujúc možno konštatovať, že ako teoretický vedec podnetne zasiahol do oblasti bibliografie, knihovníctva, informatiky, knižnej kultúry a kultúrnej histórie. Zanechal po sebe – ako autor či spoluautor – vyše štyridsať samostatných knižných titulov, desiatky vedeckých štúdií, stovky odborných článkov a prejavov, nehovoriac už o bohatej dlhoročnej editorskej, redaktorskej a organizačnej činnosti.

ODIŠIEL ŠĽACHETNÝ ČLOVEK

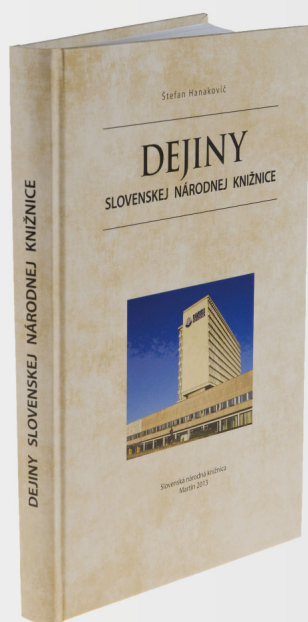
Nemilosrdný čas zaveje všetko pieskom zabudnutia, ale pokiaľ bude existovať slovo, príbehy zostanú ďalej s nami. Aj príbeh Štefana Hanakoviča zostáva s nami, lebo je hlboko v nás. Či už sa tomu človek niekedy bráni, alebo nie, vstupujú mu do spomienok blízki ľudia. Akoby boli naozaj prítomní, veď ak by sa niekedy priveľmi snažili, azda by sa ani nebránili dotyku. Niekedy je to sen, inokedy len záblesk, no všetky tie bytosti sa správajú v našom srdci tak bezprostredne, akoby naň mali vyhradené právo a akoby nás v skutočnosti ani nikdy neopustili.

Niečo také cítim v súvislosti so Štefanom Hanakovičom. Ako zvykne vravieť známy turčiansky básnik, zapadne sláva a mená budú zaviate. Nastane čas, keď ostane len dielo a jeho tvorca už nebude dôležitý. Zatiaľ však takýto čas nenastal. Aj preto dnes vieme, že autor je rovnako dôležitý ako ním vykonané dielo. Veď dielo je príslušnou osobnosťou determinované! Práve z tohto dôvodu si pripomíname odchod vzácneho a šľachetného človeka, ktorý inšpiratívne zasiahol do životných príbehov a osudov mnohých kolegov, priateľov a známych.

Češť pamiatke PhDr. Štefana Hanakoviča!

TIP REDAKCIE:

Publikácia Štefana Hanakoviča *Dejiny Slovenskej národnej knižnice* (2013) objasňuje historický vývoj, súvislosti, predpoklady a podmienky konštituovania a fungovania SNK do roku 1960.

Foto Dana Vojtková